

PUBLICSA
5012

Núm. 48

15-19-27

nós

CASTELLAS

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Administrador
ANXEL CASAL

DIRECCIÓN E REDAUCIÓN:

Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:

Real, 36 1.º—A CRUÑA

ABONAMENTO

NOTA

Doce números, na Península 8'00 pesetas.

Fora da Península 8'00 »

Número solto 0'70 »

Este boletín non publicará mais orixinais qu'os que foran directamente solicitados pol-a Dirección. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redacción.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Novos cantares, por ANTÓN COUCEIRO FREIXOMIL.

Ensaio de Physiognomonía, por VICENTE RISCO.

Problemas de Xeografía Galega, por RAMÓN OTERO PEDRAYO.

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza.

Os homes, os feitos, as verbas, POL-A REDAUCIÓN.

Reloxería ZENITH

MÁQUINAS PARLANTES. DISCOS

AGULLAS e ACCESORIOS

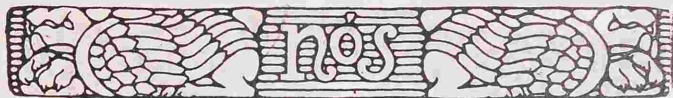
M. CALVIÑO - Ourense

Vicente Risco

Abogado

Santo Domingo, 47-2.º

Ourense

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano IX

Ourense 15 Nadal 1927

Núm. 48

NOVOS CANTARES

por ANTONIO COUCEIRO FREIXOMIL

És un botado pra diante,
pero ti a min non mas das:
a xente nunca che é menos
que cando coida que é mais.

Na loubanza débese ir
con tino, porque non sexa
a sobra de cera tanta
que prenda o lume na eirexa.

O viño sempre está ben;
ti damo cando quixeres;
logo de comel-o caldo
un gotiño non mo negues.

Cadelíño, cadelíño
que hoxe me fas tanta festa:
teño tallada na mau,
e seica queres comela.

Por aquilo de falar
berreille a un xordo o outro día:
—¿A onde se vai, meu patrón?
É contestou:— A oír misa.

Foíse Xulián de ruada,
i-ó sair dixo a muller:
—Despois que un vai ben comido
non ten ansia de comer.

Merquei con diñeiro alleo,
e non-o volvo a faguer:
mercar con diñeiro de outros
n'é mercar, sinon vender.

As estreliñas do ceo
tembran na noite, e non sei
si é que tembran espantadas
do que no mundo elas ven.

Non poiden fuxir do pau,
mais logrei que a outro lle deran;
mentral-o pau vai e ven
algún descanso me espera.

Home que pól-a calada
nas pedras andá a apañar
ou é tolo de remate
ou a alguén as quer ceibar.

Xa sei que é soilo no ceu
onde un pode ser feliz,
i-eu seríao si topase
co-ista meiga terra ali.

Moito te quixen, e ti
nunca boa fala me deches;
Dios che depare mais sorte
da que para min trougueches

ENSAIOS DE PHISIOGNOMONÍA

DON XOHAN ANTONIO SACO E ARCE

A ciencia fisiognomónica — que procura determinar as calidades psíquicas das persoas pol-o estudo do feito exterior do corpo, e especialmente da testa e da face — é ben

antiga. Colleu gran desenvolvemento dende os estudos de Xerónimo Cardán no século XVI e de Lavater no XVIII. Depois do éxito resoante da Frenoloxía, fundada por Gall, botada abaixo pol-a descuberta de mais atinadas localizacións cerebrais, os estudos fisiognomónicos ficaran case de todo esquecidos. Mais adiante chegou o rehabilitamento, e a fisiognomonia colleu nova vida;

acometida dende o tempo do ocultismo e da metapsíquica por Andrieu e Durville, e dende o campo estritamente científico por Vashide e mais modernamente pol-o alemán Kretschmer.

Non imos falar eiquí dos seus fundamen-

tos: «Non hai ninguén — di Deker — que non teña formulado iste xuízo»: «Ten o ollar cauzuro», ou: «Iste bico non anuncia bondades», ou aínda: «Ten fisonomía d'home honrado».

E istas impresións da observación vulgar, áchanse confirmadas pol-a ciencia: «Atitudes, movementos espresivos, fisonomía, etcétera — di La Vaissière — son outros tantos medios que permiten *describir a personalidade mental a través da personalidade física*». O mesmo atestou Hartenberg, en *Physionomie et caractère* (París, 1907). O motivo é duplo: por unha beira, o ca-

raute responde a un temperamento, e un temperamento a unha determinada conformación corporal, observable esternamente; por outra non hai dúbida qu'o psíquico axuda tamén a conformalo físico, e aínda a expresión das emocións mais adoitadas n-un

suxeto, ha se ir pintando na parte mais es-
presiva do corpo, a mais mobilizada pol-a
emoção, ou sexa no rosto.

Hai tempo que tiña eu mentes d'ensaiar a
miña pouca ciencia fisionómica nas faces
d'algús homes ilustres da nosa Terra—espe-
cialmente poetas e literatos—xa desapareci-
dos, e dos que se conservan retratos autén-
ticos. Coma é unha pequena contribución á
nosa historia literaria, irei dando eiquí algús
dos que vaia facendo.

Advirto dende logo que n-istes retratos
fisionómicos, haberá moito d'impresión
persoal, guiada, crar'está pol-as diretrizes
xerás marcadas pol-os investigadores mo-
dernos (especialmente Hartemberg e Krets-
chmer); mais é que hoxe n-esto coma no
estudo antropolóxico das razas, a tendencia
é a aconsellar o aterse, mais qu'ó estudo iso-
lado dos caracteres, á impresión global, que
nin medidas nin índices poden substituir ven-
taxosamente.

No salón da Dirección do Instituto de Se-
gundo Enseño d'Ourense, hai un retrato en
olio do que foi seu Director D. Xohan Anto-
nio Saco e Arce, o qual, no meio dos qu'alf
hai e que amosan o tristeiro adocemento
da arte oficial, chama dende logo a atención
de calquera que olle pra il. Ise retrato foi o
primeiro que m'incitou a emprender istes
estudos.

A persoalidade de Saco e Arce, humanis-
ta, filólogo e poeta, autor da que podemos
chamar primeira *Gramática Galega*, tradu-
tor en galego do *Stabat Meter* e do *Miserere*,
recolector d'unha enorme colección de cân-
tigas e de refrás, é ben merecente d'elo. A
sua vida exterior foi tranquiá: naceu en 1826
n-Alongos, no solar da sua caste fidalga e
morreu en 1881 n-Ourense. Eiquí fixo a ca-
rreira eclesiástica e en Santiago a de Filoso-
fia e Letras. Tivo a cadeira de Retórica e
Poética no Instituto d'Ourense.

Retrato fisiognómico.—Unha testa á qu'al-
guén atopou certa semellanza co-a do Dan-
te, cecais pol-a fiacura. Cráneo outo, e face
modelada a plans, alongada e angulosa.
Unha facies céltiga. Dende logo vése qu'é
do tipo *cerebral*, pol-o desenrolo do tramo
superior: unha fronte outa, un quarto pol-o
menos mais qu'o tramo meio—que tamén é
longo—e unha miga deprimida nas tempas.
Denuncia un home de pensamento, unha
forte inteileitualidade. A fronte por arriba
remata despexada, mais vése qu'a calva é a
calva céltiga, que comenza pol-a coroa, e
non por adiante; asina no outo da fronte
ainda quedan pelos. Era sen dúbida unha
mentalidade poderosa, un outo esprito, iste
Don Xohan Antonio Saco e Arce.

O tramo meio—ant'o *nasio* e a *espiñal*—
é tamén longo, cos pómulos marcados, ten-
dendo pol-o tanto ó tipo *respiratorio*, dos
aventureiros e homes d'aición. Mais áchase
tan domiñado pol-o gran desenrolo do tramo
superior, qu'a vida cerebral é a que leva to-
dal-as enerxías; a marcadura dos pómulos
non é eiquí outra cousa que sinal do tipo
asténico, no que s'incriuen os esquizoides de
Kretschmer, revelado ademais n-iste caso
por todol-os outros caracteres. A longura do
tramo meio indica eiquí, coma sinalan De-
ker e Penschel, a terquedade, confirmada
por outros signos.

O tramo inferior, moito menos desenrola-
do, non poriso lle falta intrés. Oferece unha
queixada firme, cadrada, non moi estreita,
indicando un caraute forte, e un papo cadra-
do, indicando vontade e á un tempo certa
cobardia no trato.

O pescozo delgado, mais estreito qu'a
queixada—frecuente nos galegos—co-a noz
sainte, é ainda, axuntado ós outros caracte-
res, un sino d'astenia, e d'un caraute dooro-
samente sostido. Indica tamén, co demais,
tendo en conta a sua longura, pouca vitali-
dade (Saco e Arce morreu ós 45 anos).

Entrando xa nos caracteres mais miudos,
fixémonos primeiro nas sobrecellas baixas
—aínda un signo d'inteleitualidade, asegún
Deker e Durville, embora a xente dera en
chamar *Laughbrow* ós filisteus,—e coma
s'estiveran enrugadas no comenzo do nariz
e nono están, senon que colleron elas xa ise

feito, amostrando o hábito d'unha concentración doirada do pensamento. Dan unha impresión de pouco humor, d'ensimismamento, e tamén d'alteirosidade, d'unha alteirosidade que pon respecto, e diferente da alteirosidade sempre un pouco frívola do *high brow*. Sigue logo un naris longo, eclesiástico, d'apagador, naris caído, partido na punta, naris d'asténico e d'intellectual. Lavater chamaba ó naris, «La retombée du cerveau». Efeitivamente: toda a contida gravidade, a austeridade, a forza mental, a mesma tristura, da figura de Saco e Arce, espésase afeito n-iste naris que podemos chamar espiritual, e que pol-o feito da punta indica orixinalidade de concepción.

Os ollos, un pouco metidos debaixo das sobrecellas, resultan pouco ouserváveis n-iste retrato, a mais de seren a meirande dificultade na fisiognomía. Así e todo, un pouco velado pol-a pálpebra superior, e c'un plegue debaixo, son indicio d'un carate soñador e concentrado. Son os ollos d'un místico. Son ollos qu'ollan pra dentro mais que pra fora, ollos d'introvertido.

O bico pechado, de beizos finos con pouco coor, apertados un contr'o o outro, o d'abaixo rubido, o d'arriba c'un pico no meio, indica bondade, anque certa soberbia, tristura e gravidade, concentración, dominio de si mesmo.

As orellas grandes d'asténico, aplastadas contra a testa indican intelixencia e finura d'esprito.

En conxunto, o retrato ten unha marcada expresión ascética, d'asceta moderno, com'a d'algús xesuitas, com'a do mesmo San Ignacio de Loyola. Podería pasar pol-o retrato d'un xesuita afeito ós exercicios espirituais. É un introvertido, un soñador, unha poderosa intelixencia, un esprito escolleito e cultivado que houbera dado de si moito mais do que deu, s'a morte nono levara tan cedo. Iste esprito ademais áchase de cote fondamente axitado. Vese qu'está en calma aparente, que se domina, mais que lle custa traballo, que se ten que faguer moita violencia, unha violencia que lle doe, que sofre d'ela, mais que ten exercitada a vontade n-esto, com'os místecos, e sabe loitar, mail-a loita, d'engádegas ó traballo mental do estudo, vaille apurando a vida, e consume as suas enerxías. Pouca vida é moita vitalidade; pouca resistencia orgánica e moita forza psíquica. Co-ista ten que suprir o que lle falta d'aquela.

Lástima que n-iste retrato se non poidan apreciar os riscos da fronte, que fan o ouxeto principal da metoposcopia, a ciencia mais traballada por Cardán; n-iles pintase moi ben o esforzo do pensamento.

Se, seguindo as normas da fisiognomía clásica, me preguntaran a que *tipo planetario* pertencía Saco e Arce, con seguranza respondería qu'era un saturniano.

VICENTE RISCO

PROBLEMAS DE XEOGRAFÍA GALEGA

NOTAS EN COL DAS FORMAS DE POBOAZÓN LABREGA

(Proseguimento)

f) *Condições climatológicas.*— *As augas da terra.*

A parroquia de Trasaiba amóstrase englobada nos dous tipos de clima, de montana e de ribeira, ós que pertence pol-a sua posición e releve, mais con marcado dominio das

primeiras, d'un tipo menos forte que nos chaos postos a mais outura (Cea, Vilamarín, o propio Amoeiro). As chuvias outonizas xúntanse c'as propiamente d'inverno xeralmente dende Santos ou San Martiño. Xa o di o pobo: «Por Santos e Netal, inverno caroyal». Chámase inverno, gardando o senso

etimolóxico, o tempo das chuvias. Unha gran invernia significa unha tempada de chuvias con vento Sul que sopra dende os horixizontes das serras de Silvaescura e Bande. Os peisanos chámanlle o *burato* o espazo que figuran no horixizonte estas serras co coto de Novelle e das serras da Cañiza, postas propiamente ó SW. Entr'as siñás de chuvia figuran: o roncar da caldeira do tren que se percibe co aire Sul ben doadamente, e o estrondo do *cachón*, un regueiro que no inverno enché a quebrada entre Mugaes e Alongos, na beira esquerda do Miño. Mais no inverno chove con todol-os ventos. Hai longas invernías d'aire Sul, tépedo e mol, de chuvia mansa e terca qu'amolece as terras e pón en traballo por longo tempo todo o sistema de quebradas do país. Tamén chaman *dezembra* unha chuvia forte e longa. Có aire do NE impera tempo frío e enxoiito, de xiadas e vento que cando sopra miudiño e frío, sobretodo pol-a mañá, chaman *repiçón*. Cóntanse o mais, catro días de neve nos invernos mais crús. Ás vegadas neva en febreiro e na primavera. «A neve febreiriña, cómea a galiña». No xaneiro hai semanas inteiras d'aire quedo e sol forte, namentras na ribeira acugúlase a néboa do Miño e do Barbantiño por días enteiros, chegando pol-o derradeiro val hastra Listanco e invadindo a quebrada da Fareixa hastra o muiño do Ruzo, o Quintairo, e ás vegadas á Berqueira. Cando rube a néboa pol-as dez ou once da mañá, cobre por poucas horas toda a parroquia. Son raros nos chaos os días enteiros de néboa, e cando reina, é xeneralmente choviñenta.

Pol-o espallamento dos horixizontes, Trasalba disfróita d'admirabres e variados tipos de nubens. Pol-o W galgan riba da liña dos montes (do Faro e Foxo do Cabrito) as nubens da mar. Pol-o N, a Martiñá e os relevos pouco acusados vístense c'as néboas da montana. Mail-os peisanos teñenlle respecto mais qu'ás outras ás nubens do Sul. As chuvias envolven o frolecer da primavera e son particularmente frieiros os días de febreiro e marzal. A primavera retránsase moito con respecto á ribeira. Os peisanos pra espresaren a diferençia de clima, din qu'en Amoeiro (5 kilis.) *enfri s' o bico*. Os meses de mais

calor son os de San Xohan e mais Sant'Iago, cón longas semanas enxoiitas que botan a perder as colleitas. Cando sopra o N ou o *aire sautiagués*, vense pasar ó lonxe as tronadas e os de Trasalba din qu'están moi outos pra que ruban as chuvias. As tronadas (de Abril a Sant'Iago) fanse cada ano menos correntes. As mais fortes adoitan formárense pol-a parte do SL pregoadas pol-as grandes nubens, brancas e locentes, chamadas *torres*. Inda se garda lembranza do pedrazo que caíeu o día 21 de San Xoan do 1886, tan forte que ficaron os outeirales c'as marcas das pedras por algús anos e houbo precisión de voltar a sementar o millo xa nado e medrado. As cheas de trebón teñen feito moito mal nas terras e camiños pol-o esporente do terreo. Son poucos os días abafantes do vrau. Nótanse millor nas penedias outas do Rodeiro, e nos chaos, onde secan todal-as augas e as terras de pouco fondo salfirense en pó. Os peisanos sempre agardan unha reguiña por San Beato, Santa Mariña e Sant'Iago. Os pobos pior espostos pr'o sol, son a Berqueira e sobretodo o Formigueiro, pol-o solar fondo esposto ó Norte. Monteasnal soilo disfróita ben do sol da mañá. Os outonos longos e dourados son en xeral superiores ás primaveiras pol-a seguridade do tempo bó. Entón empezan as néboas na ribeira, ás vegadas nos derradeiros días de Setembre, comenzando unha inversión da temperatura que dura moitas semanas; mais frío na ribeira neboenta que na montana soleada. En conxunto, Trasalba representa unha docificación do clima dos chaos pol-a menor outura e a veciñanza da ribeira.

A parroquia ten sonda de poucas augas. En comparanza cos chaos de Cea e Vilamarín, por eix, o dito é certo. Pois alí as terras fondas, pouco esporentes, os vraus fresqueiros, gardan as augas nadas nas serras e afroran en mantaniás descoñecidos na boca-ribeira. En troques, as terras areosas d'Amoeiro son enxoiitas. En Trasalba precísanse dúas rexións: a dos cotos e chaos ou agros, e mail-a das encostas e fondales. A primeira ofrece dixemplos típicos de fonteliñas de sete meses todo o mais (inverno e primavera) propias do releve granítico ou estrato-cristaliño. As longas chuvias crían

un fôrmiguear d'elas no contorno do Rodeiro, nos agros e nas encostas penedosas. Algunhas están orgaizadas d'un ano pr'ô ou ro; ó pé dos cotos ou n-un corte do manto granítico óllase o oco por onde xurden as augas craras filtradas pol-a roca. Outras nascen entre duas laxes ou entre as follas cristiãñas do estrato. Fontes ou millor nascentes d'ista crás atópanse na Xunqueira, no camiño de Fechos a Cimadevila, no Vedral, nas Campiñas, en Albeiros ó pé do Rodeiro. Na rexión dos agros son mais raras as fontes permanentes, mais n-algunhas direccións hai cordas onde se pode minar con bó resultado. Por eixemplo, os Agoeiros, no termo de Cimadevila. Nos propios agros hai algúis terreos barrentos onde demoran as augas da chuvia formando pequenos illós pol-o inverno. Un eixemplo, as Lamas, xa na cabeceira da quebrada d'igoal nome, afluente do Medelo. Mais en conxunto, os chaos son enxoiitos e soilo consinten cultivos d'herdade.

Ben outras son as condicións da zona de demarcación co val da Bergueira. Todo ó correr do camiño central da parroquia, unha liña de fontes permanentes tivo non pequena influencia na criazón da riola dos lugares. Fontes e Carreira Coba en Cimadevila, a Fonte Vella entre Cimadevila e Outeiro, n-un truce de camiños, a que dá nome ó pobo de Fontemaior, as do Outeiro e Albeiros. Os cotos de Portela e Faracho c'as terras de agro desenroladas entr'eles, apenas teñen mais nascentes qu'as temporarias. As encostas e as quebradas da Bergueira e Fareixa teñen auga d'abondo. Con todo, mais de puzo que de corrente. Unha zona d'augas doadas de precurar sinala a veiga d'Albeiros, cabeceira común a dúas quebradas diverxentes. Outra vai pol-o pé do Outeiro, Cimadevila, hastra xuntarse cos mantaniás das Lamas. Eiquí están bastol-os puzos de bimbastro. Nos fondales das quebradas, os regueiros (Bergueira, Rigueiriña, Formigueiro) levan augas grande parte do ano e van seguidos por terras de lameiro e nabeira. O pobo mais rico d'augas é Soutomanco, posto no ángulo das costas pizarrentas que baixan ó Miño e granitecas esporentes ó Barbantiño.

A VEXETACIÓN

O seu estudo compretarásse ó tratar da agricultura, pois como terra de moita poboación e labours continuadas dende tempos recuados, o traballo do home cambou a facies natural do tapís vexetal. De tal xeito que non se pode entender un isolado do outro.

Nas chairas contidas antr'os cotos e pouco traballadas pol-a erosión, medran os *musgos* e *omnicelos* que van criando un torrón cicaís de futuras colleitas ó podreceren mainamente nas longas inverniás. Son zonas de toxeias e xestales, pouco bastos, agarrados ós perfís e laxes da penedía; nos petoucos desfeitos pol-os canteiros domiña a flor decorativa e as follas tristeiras da *abruila* ou *estratogue*. Un cinturón crecedeiro de *piñeirás* cingue os cotos e rube ás outuras nos da Portela. Cobrirla toda a rexión de non-o impedire o dente da avenza que pasce n-aquíes montes comunás de moitos pobos.

Nos chaos e menos nos cotos, medran *castiñeiros* e *carballos* sobre o maquis de toxeias e xesta. Iste cobre as laxas, as touceiras e en conxunto toda a superficie non doada pr'o traballo labrego. N-outro tempo os souts de castiñeiros alternaban c'os agros de pan; hoxe quedan poucos por grupos de tres ou catro (Pereiras, Vedral, Vieiros, arredores d'Albeiros, os Campos, nos agros intermeios cos cotos da Portela e Faracho). Son arbres vellos e acaracochados. Os carballos en familias mais bastas, dan unha facies de parque a moitas larganzas dos chaos (Campinas, Agoeiros) e a certos derrames dos cotos (Albeiros, Campos). Mais as zonas de pechos arboredos son a do comenzo da encosta (o cerne vidual da parroquia) e as quebradas. Aquela aparece percorrida por unha riola de souts, carballeiras e piñeirás dende o lindeiro da parroquia pol-o N e veiga d'Albeiros, hastra o Outeiro e Cimadevila, sendo raros dend'iste lugar ó d'Albeiros. No camiño ou preto d'el, e nos campos dos pobos envéllecen bós souts (campo da Reguenga, campo da Feira, souts da Prazado Campo, campo de Cimadevila). O castiñeiro asociado c'as carballeiras figura nas cabeceiras e ladeiras dos lameiros e nabeiras da

veiga d'Albeiros é nas terras penedosas do comenzo da encosta (Fontemaíor, Outeiro, Penouzoás, Cimadevila). Algunhas grandes *carballas* isoladas son coñecidas e gabadas dend'antigo (carballa da Córrega, carballa do Campo da Feira). Mais a porción de mórtes arboredos é a das quebradas (Formigueiro, Medelo, costa dos Mortos, Fareixa e Lamas especialmente) c'a veiga d'Albeiros. Os bosques de carballos, castiñeiros (en trabes dreitas procurando o sol) medran na boa terra das encostas e regatos encadrando os lameiros. Os *salgueiros*, *bimbieiras* e *abedoiros* seguen o correr das terras pratenses e molladas. Os *piñeiros* e *carballeiros* agatufan pol-as arestas penedosas. N-istas é frecuente a asociación pechada de carballeiros enanos figurando unha sorte de maquís. Nos fondates quentes medran os *sobreiros*, propios da vexetación da ribeira do Miño (costa de Fechos, Medelo). Nos outeirales soleados da rexión baixa os *árbedos* forman xuntanzas pechas. É interesante a vexetación do rego da Berqueira na parte fonda, dend'o miño do Ruzo, onde s'atopan algús eixempres de *teixo*. N-outro tempo as *oliveiras* criábanse hastra a rexión da encosta. Dos froitales falaremos no capítulo da agricultura.

Das prantas herbáceas, abundan na rexión dos chaos, a *senradela* e o *saramugo*. Os lameiros compoñe de *treba*, *grama*, *rabaza*, *xunca* e outras moitas. Nas nabéiras medran os *beldros*. O *toxo* e *xesta* da rexión outa alternan nas quebradas, sobretodo car'o Miño, c'a *carqueixa* e *uz*. As *carpazas*, *fentos* e *silvas* asociáanse nas terras fondas e húmidas, sempre en loita c'o esforzo do labrego.

PEISAXES XEOGRÁFICAS

Coido que pra conseguire unha impresión o mais compreta e vivente posibre d'unha terra, non hai millor sistema que escolmar unhas poucas peisaxes xeográficas carauterísticas. N-elas síntese o xogo diario dos variados factores da terra, da atmósfera, da vida e do home que n-un estudo isolado figuran desartellados e privados da dinamicidade da súa realidade de loita e asociación.

Teimaremos fixar algunhas das mais carauterísticas en cada unha das divisións que temos feito nas terras de Trasalba.

1 O Rodeiro.

Ó pé d'un coto dos mais outos, xa preto da baixada ós chaos. Arredor de nós dispóñese groseiramente liñas de cotos penedosos ou de simpres outeirás. Entr'eles espállanse docemente labouradas pol-as invernias, chairas alapeadas no vrua, nas qu'afroira eiqui e alí a laxe nai ou as arestas de penedos encobertos pol-a pequena vexetación de toxearas roidas pol-os dentes da avenza e das bestas, e mantelos de liques e ouricelos. No inverno iste torrón adquire un maino verdecer e faise mol o pisar, todo il mollado por augas mortas e pequenos regueiros calados. Síntese como o Rodeiro é un gran recolledor de augas do ceo que logo no contorno xurden nas fontes temporeiras dos chaos e millor orgaizadas nas custantes das nabéiras e na reserva que mantén os puzos e as minas. Nos días d'outono, costélaste o ermo de *quitamerendas* coma na primavera mollada de *pommerendas*, as suas irmás tamén homíldosas e ledas. Os peisanos ben sinten a beleza d'istas froles. Algús bravos piñeiros agatufan pol-os roquedos ou nascen coma candieiros nas pequenas chairas. Todo o monte podería estar coberto d'iles. Mais é o comunal de tres pobos e o gando e a xente non-os deixan inzarse. Algús cotos están cuase desfeitos pol-os canteiros e ó lonxe locen as pedras brancas, de superficies novas, apenas desfroradas pol-as augas e as vexetaciós, por riba das moreas de pedregullos e forras o ollar chouta dos grandes cotos que gardan unha certa ordeación xeométrica ós comestos pol-a erosión, descompostos, esnaquizados, en figuras estranas, de vaga lembranza orgánica ou pantástica (testas de porcos, cunchas de sapoconcho, esgrevios perfís de pico, azas e poutas d'ave de rapíña, dólmens sinxelos ou compostos, isolados penedos ovóideos, outros cacarañados de pozarcas e buratos) sufincándose ús ós outros en ceitos

RAMÓN OTERO PEDRAYO.

(Continúase.)

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza

Etimoloxías populares

Boimil e *Boyido* son lugares da parroquia de *Boimorto*, concello de idem, partido xudicial de Arzúa.

O orixe de tales nomes está pra os veciños de Boimorto en que vindo certa vez por estas terras un gandeiro con moita récua (*Boi-mil*) desmandóuselle unha das cabezas (*Boyido*) que fuxiu perseguido pol-os mozos hastra que omataran (*Boi-morto*).

Recollido por

ARMANDO COTARELO

Esconxuro contra o can arrabeado

Detente, can doente,
como Dios se tuvo en sf.
Santo Outeliño bendito
no medio de min e de tí.
Ca gracia de Dios e da Virxen María
un padrenuestro e un avemaría.

(San Martín de Liñayo, Negreira).

Recollido por

ANTÓN MAGARIÑOS GRANDA

Parrafeo incompreto

Dios che dea buenos días
E tamén as madrugadas
Nena que andas na horta
Apañando as orvalladas

Buenos días queridiño
Preguntas como me vai
Agora xa lle pasou
O enoxo de meu pai

Non se me da por teu pai
Nin que llo enoxo pase
Dáseme por ti meniña
Porque fun contigo a Laxe

Si fuches comigo a Laxe
Foches pol-o teu proveito
Esa razón que dixech
Pudechela ter no peito

Que a puiden ter no peito
Queridiña tes razón
Pero agradabame moito
A tua conversación

Buenos días teñas neno
Y muy buenas madrugadas
Nena que andas na horta
Apañando as marafalladas

As marafalladas sí.
Queridiña tes razón
Porque me gustaba moito
A tua conversación

A miña conversación
Non lle daba gusto a nai tua
Xa que Dios o quixo así
Que ti foras miña dama

Eu tua dama non son
Nin tua nai miña sogra
Qu'o dfa que ti te cases
Ei de poñer mantilla nova

Mantilla nova porás
Eso non che é maravilla

Qu'o diñeiro para ela
Mandeicho eu de Castilla

Si o mandaches non mandarás
Eu non cho mandei mandar
De sete damas que tes
Dime cal *has de olvidar*

De sete damas que teño
Meniña que tes con eso
De sete damas que teño
ti es a de menos precio

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

O «NÓS» EN MADRÍ.

Na derradeira sesión da «Sociedad española de Antropología, Etnografía y Prehistoria», o ilustre Profesor Don Luis de Hoyos Sainz, un dos que mais teñen feito polo adiante dos estudos etnográficos na Hespaña, chamou a atención da Sociedade en col do noso labor, pr'o que tivo verbas de loubanza que moito agradecemos, e propuxo estableceren o troque das publicacións da Sociedade co-a nosa revista. O noso compañeiro Fermín Bouza Brey, presente na xuntanza, deu as gracias no nome de NÓS, ó Sr. Hoyos, as que agora reiteramos gustosos dende aquí.

O Sr. Hoyos ofreceu tamén a súa colaboración na nosa revista, a qual, con verdadeira satisfacción anunciamos ós nosos lectores.

EN COL DOS PRIMEIROS MOIMENTOS GALEGO-PORTUGUESES.

Para bo ensino de algúns que andan a falar na nosa terra dos escomezos do idioma galego, de costas á realidade e con moito degoro de facer descubrimentos, será bó dar hoxe catro notiñas diante de que calquer estudante portugués de bacharelato veña correxir ós nosos *conferenciantes*.

Primeiramente será mester dicir que entre o P. Sarmiento e La Iglesia está o descubrimento dos Cancioiros e que entre La Iglesia e nós están os traballos dos romanistas, especialmente de C. Michaélis e da súa escola.

En segundo lugar que ó galego non lle fai falta pra ser idioma que deixen de ser apócrifos o canto de Gonzalo Hermiguez, o cronicón de Don Servando, etc.

Ademais que, anque nos séculos IX, X e XI aparezan verbas e aínda frases soitas galegas nos documentos,

—a primeira cantiga galego-portuguesa, é, na mellor das hipótesis, posterior ó 1189, —o primeiro documento portugués ten data 1193 e foi publicado na *Esquisse d'une Dialectologie Portugaise*, de Leite de Vasconcelos, en 1901,

—o primeiro anaco longo de galego topado nun documento latino, foi escrito en 1227 e publicado polo P. Atanasio López nos seus *Estudios Histórico-Críticos de Galicia*. —e os primeiros documentos enteiros en galego datando 1253 (López Ferreiro), 1255 (Carré Aldao) e 1259 (Murguía).

Nada mais, polo d'agora, como non sexa advertir que a pesar de Menéndez Pelayo non existiron nunca cantigas de *ledino*, mais que na imaxinación de Th. Braga, e que o «Rei vello que Deus confonda...» non

está no *Comde Lucanor*, senón no *Tractado que fizo Don Juan Manuel sobre las armas que fueron dadas a su padre*.

FIGUEIRA VALVERDE.

LIBROS D'AFORA

OS ALTARES D'ALEIXANDRE.

No vrau do ano—326, Aleixandre chegou á beira do río Hifasis aseguñ contan Arriano, Quinto Curcio e outros historiadores e aseguñ dirían os doce altares qu'ali ergueu si se gardara rastro d'íles. Pois a falanxe de ferro polido (falanxe de Filipo, lexión de Paulo Emilio, tercio de Xulián Romero, garda de gigantes de Federico, media brigada de Carnot e Bonaparte, reximento de Moltke: estrofes clásicas. Grea de celtas, neboeiro de xermanos, elenco cabaleiro dos cruzados, sotnia de cosacos, cabalgada mongola, landswhert, franco-tiradores, guerrilla, milicia irlandesa, verso ceibe, romántico, novo) non quixo adiantar mais na disforme India latexante. Foron aqueles altares un dos marcos da historia: un termo da marea viva, do Occidente. Augas do Egeco bañando o corpo quente da Asia. Onde por hoxe o marco da marea inversa—terrestre? O paralelo dos dous tempos sería intrasante. O d'Aleixandre é suxerente non somentes pol-a creación do conqueridor-conquerido, senón moito mais pol-o que ven despoixa hastra a politeca romana, os Parthos e os Sassánidas, Alexandría, Antioquia, Selenia, a intema traxedia d'Israel, os gregos arcaizantes e a nacemento do Occidente nas lamas latinas. Pois Grecia sempre s'envolveu en veos do primeiro e mais achegado Oriente. Foron dende Aleixandre hastra Atalo, Mitridates e Cleopatra, sigros longos, espaciados, cheos de cousas colosales: plásticas, administracións, esforzos eruditos, catalogacións centeficas, grandes vidas aventureiras, síntesis disformes, paixons e catástrofes dinas d'Olimpos *à posteriori*. Centlean coma frias xemas estelares nomes de muller: Olimpías, Estratónices, Berenices, Cleopatras. É o pranto dos Adonis meira nos outonos barrocos.

Unha precisa exposición d'aquiles sigros tan desprezados nas historias xerales, enche o volume tidoado *O Imperialismo Macedónico e a helenización do Oriente na Evolución de l'humanité*. Com'os mais volumes un prefacio de Mr. Henri Berr. Xa falaremos d'iste home que levaba barba diplomática—de pre-guerra—d'alguís persoaxes de Marcel Proust e sofre o suplicio dantesco d'ir escri-

bindo metódicamente os cen prólogos a qu'está condanado.

UN DICCIONARIO DE FILOSOFÍA.

CHEGA á tempo. Está chamado a exercer unha pequena, calada e segura influencia, o *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*, ordeado diligentemente por Mr. André Lalande, ca colaboración da Sociedade francesa de Filosofía. Fíxose primeiro unha edición en quadernos con grandes marxes pra apuntal-as opinións ditas e contrastadas en cada sesión da Sociedade. Resultado: un arsenal preciso e documentado do contido ouxetivo da Metafísica, Moral, Lóxica e Estética, c'un pouco d'outras ciencias (Psicoloxía, p. eix.) no que teñen de mais xeral. Un grande instrumento d'información, coordinación e lembranza, sin dogmatismo ningún, pois cada redactor foise responsable do seu, e en cada artigo aveciñáanse Platón e Aristóteles, con Scoto, Aquino, Locke, Kant, Cournot, etc. Grandes e pequenos, vellos e novos. Prós estudantes sería de grande alivio e consolo espiritual, unha boa escolma do *Vocabulaire Philosophique*. Unha verba *Idem*. Falan nos seus idiomas (c'as traducións competentes) Platón, Aristóteles, Kant, Sto. Tomás, Descartes, Hobbes, Locke, Hegel, Schopenhauer, Berkeley, Hamilton, Spinoza, dispostos en liñas aseguñ os sentidos capitales. Nas notas unha discusión ante M. M. Rauh e Lachelier. Iste libro d'estudante, de leutor e d'escritor, o menos que pode fazer será precisar os elementos materiáis da conversa filosófica, ben botada de perda por brétemas literarias e ensayísticas.

O XUICIO DERRADEIRO E O CEMENTO ARMADO.

CALQUER pensará na chegada do Xuício Final diant'a moitidume de libros adicados á gabanza do corpo (nú, sportivo, vixiante, durminte, beilante e imperante) como si fora noxente disporre pra grande revista. Xa vai sendo perigoso andar pol-a rua os enfermos e os que sinten rebulir dentro unha sustancia da y-alma. O que non hai dereito é a que se fale de libros como un que trata moi gravemente da ética, estética e novidade (sobre todo novidade, inda que sexa agora un pouco serodía) do cemento armado. Parés qu'en tal libro afirmase que un sigro d'esborramiento pode blandearse sen perigo d'esborramiento. De todos xeitos, coído que será comente fuxir cando s'advirtan isen bailados nos pilares de formigón. Istes libros (o soilo anuro d'íles) dan tristeza e desa-

n-unha citania ali situada, ten emprendidas o noso fraternal amigo e catedrático pontevedrés Antón Lousada Diéguez, que leva recollido xa unha durada colección de obxectos, especialmente cerámicas riscadas e estampadas de tipo castrexo, moi ricas en motivos decorativos.

Na primavera de iste ano e baixo a dirección técnica de Lluís Pericot, empicipiou o ilustre galego que se chama Enrique Peinador a esporazón da citania de Troña (Mondariz). Van descubertas algunhas casas circulares, insculturas e testos, moitos de eles romanos (*terra sigillata*) e algún pintado do tipo ibérico tartesio, que ten na Galiza un inzamento serodio.

Por membros do Seminario de Estudos Galegos fíxose a escavazón de varias necrópoles dolménicas (Lobeira, Rairiz, Serra de Penas Libres, Serra da Moá e Maus de Salas); estase esporazando a citania de San Cibrán das Lás e comenouse o estudo sistemático da Barbanza, cuías primeiras resultanzas aparecen no presente número de esta revista. Catalogáronse tamén bastantes castros, distinguíndose n-ista labouira pol-o sua actividad e intelixencia, dous rapaces. Semabían González García-Paz e Xoquín Lousada, que agora se inizan nos traballos prehistóricos.

DO RESTO DA HESPAÑA.

SEGUE a Cataluña indo á cabeza das investigacións. Despois dos brillantes estudos de Bosch sobre dos vasos e sobre da emigración de tipos hispánicos no eneolítico e da espléndida monografía de Pericot en col da cultura megalítica catalana, publicazóns das que se deu conta xa n-ista seición, aparecen no *B. de l'Associació Catalana d'Antropologia* (vol. IV, 1926) os artigos de Salvador Samsó e de Salvador Anguera tidoados «*Memoria sobre la traballa de la gruta sepulcral del Pantó de Foix*» e «*La Cova del Cartanyá*», con importantes descubertas de cerámicas campaniformes e argáricas, instrumentos de pederneira e restos humanos.

Na mesma revista continúa Xulio Martínez Santa Olalla, un dos prehistoriadores mozos de máis erudición e máis talento, a publicación da sua «*Prehistoria de Galicia*», que chega xa ó eneolítico, reproducindo e comentando o material recollido en covas de aquela provincia, moi abondoso en testos decorados con relevos e incisións, que obrigan ó autor a incurrir a bisbarra obxecto da sua investigación no sucrico Estremadura-Segovia da cultura das covas, indaque ela ofrezca certos caracteres persoales.

De Xulio Martínez Santa-Olalla é tamén o fascículo «*Orígenes de Valladolid*» no que

re:ume ó pouco que se sabe en col da prehistoria de esta cidade castelán.

Itresantísimo é o libro de Eduardo Hernández Pacheco «*Las Pinturas Prehistóricas de las Cuevas de la Araña (Valencia)*» (Junta de Ampliación de Estudios, Madrid) que contén puntos de vista completamente novos respecto á cronoloxía da arte rupestre da Península, que il coida dividida en troglodita e rupestre, estudando o seu desenvolvemento, as suas áreas xeográficas e inzamentos.

Os profesores Aranzadi e Eguren e o emimente vascoño J. M. de Barandiarán dan conta no fascículo «*Exploraciones de la caverna de Santimamiñe*» (Bilbao, 1925) da descuberta de obxectos paleolíticos e de pinturas do madalense inferior e meio, na caverna vizcaíña de aquel nome, que ven encher en parte ó valdeiro que existía entre a arte das covas asturiáns e cántabras e as do sudoeste da Francia.

De intrés particular pra Galiza é parte do material asollado pol-o P. César Morán no límite das provincias de Salamanca e Avila («*Excavaciones arqueológicas en el Cerro del Terrazo*», M. n., 63 de la J. S. de Excavaciones) por sinalar o contraste entre o noso posthallstático e o da Castela occidental, que aparece en troques algo emparentado co dos castros trasmontanos. É de supor que aquel contraste e iste parentesco sexan confirmados cando se pubriquen os materiais que Cabré anda a recoller nas cidades de Ulaca e das Cogotas, na provincia de Avila.

E por derradeiro, e anque se trate de disciprinas filoloxicas, menzoaremos o luminoso estudo de Gómez Moreno «*Sobre los Iberos y su lengua*» (Madrid, 1925) no que ca axuda do onomástico antigo de nomes propios, reconstruíe a etnoloxía preromana da Península, que queda dividida en tres elementos principais: un ibérico-vasco que se localiza ó leste e ó sul e que debe considerarse como ó mais vello; outro ligur que se dexerxa en case que toda a meseta, en Cantabria, Asturias e Lusitania e que coida introducido na Idade do Bronce e outro mais moderno de orixe celta, que ocupa os montes que van dende Burgos ó Moncao, a serra Morena, a estreminidade meridional da Andalucía e a Galiza. É inútil decir que a sabenza e método científico brillan n-iste traballo como en todolos do mestre Gómez Moreno.

No número do *B. de l'A. C. d'Antropologia* de que xa falamos aparece un longo artigo de Xulio Cejador tidoado «*Iberia I. Alfabetos e Inscripciones Ibéricas*» na que moitas das conecidas deica agora (chumbo de Alcoy, Puchol, moedas e tampas sepulcraes) descrifranse pol-o vasco aital por meio de un valor novo dado ós sinos alfabéticos.

Non somos filólogos nin coñecemos o vaso, e asíñ teremos que agardar a que os entendidos do seu parecer, mais no entanto non podemos menos de consinar a nosa estraneza ante os feitos verdadeiramente insólitos de que aquela lingua houbera permanecido inalterabel durante dous mil trescentos anos e de que en ningunha das inscricións funerarias interpretadas e descifradas non apareza nin un soio nome propio.

NO RESTO DA EUROPA.

NOVAS publicazóns de G. H. Luquet «*L'Art et la Religion des Hommes fossiles*» París, 1926, en que se volve à teoría da arte pol-a arte pra os comezos da pintura nas cavernas e de H. Kunh en tres artigos aparecidos en *Mannus*, XVII, en *Tagungsbericht der 47. Versammlung der Deutschen Anthropologischen Gesellschaft in Halle i-en Ipek*, II, 1926, con observazóns ben intrasantes en col da arte rupestre en xeral e do de Hespaña (Valltorta) en particular.

Arnold Van Gennep o ilustre etnógrafo publica nas «*Actes du Congrès d'histoire des Religions de Paris*» baixo o tido «*A propos du totemisme préhistorique*» un traballo encamiñado a sinalar os perigos das reconstrucións das mentalidades prehistóricas por medio de comparanzas cos primitivos atuais. O paleolítico superior da Gran Bretaña é tratado de un xeito sintético e moi documentado por Miss Garrod en «*The upper palaeolithic Age in Britain*» (Oxford, 1926.)

Pode servir de proseguimento da obra de Miss Garrod o libro de T. D. Kendrick «*The Exc Age*» (Londres, 1925) en que se sistematiza de unha maneira nova todo o coñecido respecto ó eneolítico e os comezos da Idade do Bronce na Inglaterra, concedendo a debida importancia ás aportazóns da cultura francesa do sílex e ós contactos marítimos co oeste da Península Ibérica.

No *Mitteilungen der Anthropologischen gesellschaft in Wien*, saíu o artigo de Hrodegh, «*Studien über die Neolithkeramik des niederösterre chischen Manhartsgebietts*» e tamén o de J. von Trauwitz-Hellwig «*Kulturverhältnisse am Ende der Stein und Anfang der Bronzezeit in Südbayern*» que conteñen moitas apreciacións notabéis en col do eneolítico e da Idade do Bronce da Moravia e de Baviera.

Moi útil pró coñecimento da prehistoria escocesa, que a través da Irlanda tivo relacións probabels ca galega é o «*Illustrate catalogue of specimens from prehistoric intruments found in the North-East of Scotland*» publicado por R. W. Reid.

De importancia capital pra Galiza son os

dous artigos de J. Loth «*Relations directes entre l'Irlande et la Peninsule Iberique a L'Epoque Eneolithique*» «*Relations directes entre l'Irlande, l'Armorique et la Peninsule Iberique a L'Epoque Eneolithique*» que viron a luz respectivamente nas *Memoires de la Société d'histoire et d'Archeologie de Bretagne*, VI, 1925 e no VII, 1926 da mesma revista, nos que se trata con grande acopio de datos o problema de aquelas relacións, anque cinguido soio a Portugal e sen menzoar a Galiza cuíos inventarios parez desconocer o autor por completo.

Moi intresante tamén o traballo de Z. Le Rouzic e de M. e Mdme Saint Just Pequart aparecido co tido: *Er-Yoh, Nouvel outillage en os et en pierre decouvert dans le Morbihan* na *Revue Anthropologique*, XXXV, 1925, en que se dá conta do achadego de seixos de lascado asturenses n'aquela localidade armoricana, que apareceu n-un meío neolítico ou millor eneolítico, mais que a pesar de ela poden indicar unha tradición común na Armórica e na Galiza.

DA AFRICA.

CONTÍNUA iste continente preocupando fondamente ós prehistoriadores e os etnógrafos.

Menzoaremos:

«*Hadschra Maklaba. Urzeitliche Felsbilder Kleinafrikas*», por L. Frobenius e H. Obermaier. Estudo definitivo da arte rupestre do Sahara.

«*The Recent Geology and Neolithic Industry of the Northern Fayum Desert*», pol-as señoritas E. W. Gardner e G. Caton-Thompson (Journal of The Royal Anthropological Institute, LVI, 1926.) Abondoso material entre o que aparecen algúns curiosos paralelos de tipos almerienses.

«*Die Tumbakultur und der westafrikanische Kulturkreis*», por O. Menghin. Estudo dos instrumentos de pedra do Congo meío.

«*The Stone age in Rhodesia*», por Neville Jones. Contribución importante pra o coñecimento do paleolítico sudafricano.

DA ASIA.

«*Untersuchungen zu Paläoethnologie des Orients*», por Viktor Christian (*Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*,

LIV, 1924) Novas aportazóns en col das influenzas civilizadoras dos braquicéfalos asiáticos.

«*The early colonists of the Mediterranean*» por J. Rendel Harris, Manchester, 1926. Opinións por vegadas algo arriscadas en col das colonizacións hititas, árabes i-exiucias no Mediterráneo.

Seguen os traballos esporratorios de Mister Wooley en Ur, as da Universidade de Filadelfia en Beisan (Palestina) as da Jewish Palestine Exploration Society en Jerusalem e as dos profesores Bohl, de Gröninga e Prasniker, de Praga en Sichem.

DA AMÉRICA.

«*El Problema Paleolítico Americano*», por Max Uhle (Boletín de la Academia Nacional de Historia de Quito, V.) Monografía da estación paleolítica de Taltal, en Chile.

DA OCCLEANÍA.

«*A Contribution to the Study of Eoliths: some observations on the Natural forces at work in the production of flaked stones on the central Australian table-lands*», por F. W. Jones e T. D. Campbell. Descuberta de probabels colitos artificiais á beira de outros moitos caramente naturaes.

F. L. C.

BIBLIOGRAFÍA NUMISMÁTICA

CATALOGUE DE MONNAIES FRANCAISES DE HUGUES CAPET A CHARLES VIII. (Première Partie), Paris, 1927.

USILIARES preciosos do coleccionista son os catálogos de vendas; mais os catálogos franceses cumpren con insospitada bondade ista laboura complementaria das grandes obras da ciencia numismática, de esta ciencia á que Franza ten dado tantos e tantos cultivadores que non se pode deixar de man a bibliografía francesa de tal especialidade: Saulcy, Cohen, Dieudonné, Heiss... resultan nomes fundamentais.

Os espertos Jules Florange e Louis Ciani non levan con estas soberbas edicións un fin somentes especulativo. Non poden levalo quenes teñen aportado á Numismática estudos fondos algúns dos que devirá crásico.

Sorprende verdadeiramente iste novo catálogo de moedas francesas, sorprende o testó e asombran os gravados. Desprégase diante do *amateur* a riola de moedas medioe-

vaes francesas dende os vellóns capetianos ós agnus-deis e escudos de outro posteriores.

O estudioso conoze xa as obras básicas de Hoffmann millorada por Louis Ciani pero sabe ben que certas moedas únicas cuia historia e cuio destino é forza perseguir teñen nos catálogos un lugar preferente. Son a honra de un hotel de vendas e milleiros de ollos fitadores pousan n-ela dende todo o Mundo.

Istas moedas francesas do medioevo teñen bon comentario en Galiza por mór das peleinaxes. Forman elas unha boa ilustrazón ó marxe do camiño francés; Non son un nin dous os hachádegos de *tesouros* de cujos de Lois IX e dos Carlos ó longo de ista vía. Mais isas novas gardámolas pra outra ocasión. Hoxe somentes anunzar que no mes de Santos escomezou a venda pública que iste catálogo, fastuoso gonfaleiro, nos pregóa.

ARETHUSE.—Fascículo 16.

TRAI, aparte da *chronique* que gorenta como de cote artigos de Mironé, Hayford Peirce et Royall Tyler e Georges Huart. Intresantes pra nós os estudos dos segundos citados co análisis de dous movementos no arte bizantino do século X que coidan percibir nos marlins ou almasis que se atopan nos museus de Europa. A nós non nos é moi posibre disociar istas pequenas obras ouden-tales da escultura románica e ca nosa liberdade de profanura. Algunha vegada temos pensado si non teramos nos almans de Bizancio os torgos mais ou menos proximos do arte que estrou de groria ó século de Xelmirez.

Ofrece «Arethuse» un gravado do puño da espada ofrecida a Albert Besnard ó seu ingreso na Academia obra maestra de Antoine Bourdelle.

F. B. B.

LIBROS

AS FLORINAS DE SAN FRANCISCO, por el P. Samuel Eiján O. F. M. Santiago, 1926.

SEMPRE que baixamos pol-as laxes da Costa Nova, ou cando chegamos o remate da rua de San Francisco canalizada pol-as ríolas d'ollos axexantes do craro S. Martiño e do Hespital, afondado en melanconias, é doce deterse no campinho homildoso dos frades Menores. Adro labrego, verde de coba gostosa, limpo granito da faciana da eirexa. É doce leer o letreiro da porta: «Colegio de Misiones para Tierra Santa y Marruecos» e

demorar-se a carón do sepulcro de Cotolay. San Francisco chegou guiado pol-o simbólico regueiro de estrelas hastra o raiolante Sant'Iago nos termos do Occidente. No convento s'ergueron espranzadas as gabanzas corales do Probiño. Fai pouco, o R. P. Eiján publicou un fermoso feixe de poemas co título de *Erolinas de San Francisco. Romanceiro Seráfico-Galiciano*, que ficará como lembranza do centenario do Serafín. Os principais episodios dos *Fioretti* gardan seu incomparabel prestixio, sempre novo, envoltas nos versos sinxelos, enxebres, campeiros do P. Eiján. A irmancaña auga, o año, o lobo, as vocacións do rico e do sabio, a Porciúncula, o monte Alvernia, por soilo lembrar algúns, corren en versos cheos d'isa leducia que soilo ten un nome: franciscana.

O P. Provincial dos Menores é merecente —inda que pese á súa homildeza— da gabanza dos bos galegos. No trafego das mil ocupacións do cargo, e no silencio do vivir relixioso, sempre atopa unha fenda pra ollar pra Galiza—ás suas cousas, os seus problemas, suas aldeas— con devoción de fillo e sentimento d'artista.

R. O.

DISCURSO INAUGURAL de la Sección 5.ª del Congreso de Cádiz de la Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, por EUGENIO MONTES.

VERSA iste discurso do noso distinto colaborador en col do *Conceito léxico da Socioloxía*, xa que foi pra inaugural a sesión de Ciencias Socias do Congreso, do que por certo foi Montes un dos orgaizadores.

Cun estilo novo e breve, cheo de metáforas audaces, atal coma é raro atopar en traballos d'iste xénero, e pol-o tanto con expresión sintética, vai esaiñando en poucas verbas algúns dos conceptos históricos da Socioloxía—adentro da curta historia d'esta ciencia, se prescindimos com'il fai dos precedentes— a partir d'Augusto Comte, seguindo pol-a escola francesa de Durkheim, pol-o discurso de Tönnies no pírmeiro Congreso alemán de Socioloxía, pra vir dar en Simmel e en Max Scheler, que representan pra o autor os dous aspectos novos da ciencia sociolóxica, embora o *conceito léxico*, d'acordo co-a nova lóxica fenómeno-lóxica, é nos paritlarios de Max Scheler onde s'atopa. Canto ó contido da Socioloxía, despois de desbortarmos a indeterminación d'ouxeito dos comenzos—posto que hoxe eixíxese o cantonamento de cada ciencia no seu ouxeito autónomo— ven resultar qu'iste mesmo cantonamento deixa á Socioloxía seu ouxeito propio, o qual precisamente veu enclata de contido.

O LIRISMO DE CAMÕES, conferencia no Liceu de Aveiro, por HERNANI CIDADE (Separata de *A. Aguiar*).

HA séculos que esta voz admirável encanta os ouvidos e a alma de todos nós e não cessa o sortilégio maravilhoso! de o autor con atinadas verbas espranzadas da eternidade do xenio e da eternidade da arte.

Co-a mestranza sintética qu'a cadeira académica empresta, o Dr. Cidade analiza, no Camões lírico—tan grande ceacis com'o épico—o que hai n-il d'home do seu tempo, d'home do Renascimento (influenza do Petrarca, doutrina do amor platónico); d'home da súa raza (saudosismo, paixón amorosa); e de persoal (refrexo da súa intimidade e da súa tumultuosa vida); e logo fai algunhas consideracións en col da forma.

O autor ten un conceito humanista (non no senso d'humanidades, senon d'humanidade) do Renascimento, o qual ten pra il un senso de liberación do espirito, que, naturalmente, non acha en Camões, quen fica n-iste respeito, lonxe de Montaigne, d'Erasmo e de Rabelais.

ANTONIO NOBRE, conferencia de ALVARO DE LAS CASAS, en el Centro de Intercambio Germano-Español.

É un estudo sistemáticamente espoto tocantes ó autor de *Só*. Todo ven baixo rúbricas: *La literatura portuguesa en el siglo XIX; Oporto, cuna del poeta; Biografía de Nobre; Mi visión del poeta; Los libros de Nobre; Comentaristas de Antonio Nobre*, etcétera, que facilitan a lectura. Casas vé a Antonio Nobre com'un romántico, intimamente portugués, en quen encarna a tristura nacional. O millor da conferencia é sen dúbida o estudo da *Arte poética del «Só»*, no que pasa revista a moitas das extraordinarias, imaxes metáforas e comparanzas que fai Nobre, o xeito d'incrustar un poema n-outro con sonoridades de contracanto, as influencias de Heine e dos decadentes franceses do fin do século. Todo o qual ilustra con moitos eixemplos, algúns deixados en portugués, outros vertidos ó castelán.

HACHAS DE BRONCE DE TALÓN, por ANGEL DEL CASTILLO (Separata do Boletín da R. A. Gallega), Cruña, 1927.

REFERÍESE en pírmeiro termo ó achádego de Cumbras onde apareceron 7 machados de duple anal, unha que desfixeron, e 5 das vainas describindo, falando logo d'outros de-

pósitos e achádegos soltos en Galiza de machados d'esta clás, e onde están. Logo apoiándose en Dechelette divídeas en tres tipos fundamentás, cronolóxicamente sucesivos: sen anel, de un anel e de dous, ademitando con Siret entre estas coma mais modernas, as de sección poligonal; estuda a distribución xeográfica, e convén con Obermaier, Mendes Correa e outros en que estaba ben chamado a istes machados *tipo do Miño*, e pon tamén o seu orixe na Galiza e Portugal, cousa confirmada pol-a sua abundancia aquí, as que conservan as rebabas da fundición, o haber eiqñ o metal e o achádego de moldes; anque propón se lle chame *tipo galaico-asturián*. Quanto á cronoloxía, atense, visto que Galiza está dentro da gran provincia do ocidente europeu de cultura do bronce, ós períodos marcados por Dechelette, e pon a orixe dos machados de talón de duplo anel do tipo noso, no período III, anque perdurando en Galiza en lugar do de cubo, e ponlle coma datas extremas de 1.300 a 800 a de X. C. Tocantes ás xentes que acriar o tipo, limitase a expór as opinións de Siret (celtas), Schulten (ligures) e Bosch Gimpera (capsenses) en col da poboación do leste peninsular nos derradeiros tempos do Bronce (anos 1.000 antes de X. C.) non atopando fortes razóns pra poder resolver tan escuro problema.

UNA ESTACIÓN DE ARTE RUPES-TRE EN LAS MARGENES DE LA RÍA DE AROUSA, por FERRIS BOUTZ A BREV TRILLO (Separata das Actas y Memorias da S. Esp. de Antropología, Etnografía y Prehistoria, Madrid, 1927.

CONTÉN a descripción por miúdo das insculturadas rupestres da parroquia de San Xan de Camio, perto de Carril, nos lugares dos Ballotes e Meadelo, comprendendo as do primeiro 14 composicións. D'elas as 1, 2, 3, 5, 7, 8 e 10 con estilizacións de bestas; as 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13 e 14, con burraqüñas e círcos concéntricos; e as 3 e 7 con estilizacións humanas. As do Meadelo son tres: a 1 con círcos, burraqüñas, liñas onduladas, signos pectiformes etc., destacando 3 ou 4 representacións d'idolos-placas, chamando a atención o autor sobre de que unha ten a testa haseiforme, o qual podía relacionado co culto do machado; a 2 ten burraqüñas e un dobre circo; e a 3 un circo e un besta estilizada. O autor clasificaas en 4 agrupamentos:

- Bestas asquematzadas con lembranzas naturalistas.
- Figuras humanas estilizadas, pouco
- Representacións idóloformes.
- Combiñacións de círcos sinxelos e concéntricos con burraqüñas incrusas.

Por fin recolle o folk-lore referente á *pena dos encantos*, que é a que ten as representacións idóloformes, e que presenta variantes da historia en qu'a dona encantada da a escoller antr'os ouxetos que ten na tenda, e das olas de ouro e prata e de veneno. As riscadelas da pedras intérpretaas a xente coma dicindo:

Ola de ouro, ola de prata,
Ola de veneno que mata.

Ou coma siñás postas en tempo de guerra pra indical-o camiño ús ós outros.

REVISTAS

A NOSA TERRA, Santos, 1927.

SUMARIO: *Ao decorrel-os días.*—*Na lama dos orives*, por Ramón Otero Pedrayo.—*O cañón de pau*, por Avelino Rodríguez Ellas.—*En Ribadeo. Unha biblioteca circunlante*—*Espallos*—*Mes de Santos*, por Victor Casas.—*Follas novas: Estebo*—*Un discurso de Basilio Alvarez*—*Peneirando*—*Dendes d'America*.

BOLETIN DE LA REAL ACADEMIA GALLEGA, Novembre, 1927.

SUMARIO: *Dos interesantes hallazgos de carácter arqueológico uno y etnográfico otro*, por Federico Maciñeira.—*Puentedume y su comarca*, por Antonio Couceiro Freijomil.—*Prehistoria gallega: Hachas de bronce de talón*, por Angel del Castillo.—*Noticias: Los descubrimientos de Sta. Eulalia de Bóveda*, por A. del Castillo.—*Obras recibidas para la Biblioteca de la Academia*.—*Col. de Documentos históricos: De la Cofradía del Espíritu Santo de Muros, 1692*—*Testamento del Arzobispo Anubade y Sotomayor, 1652 y 1655*.

O Sr. Maciñeira da noticia do achádego d'un machado de pedra e mais d'un chiño tamén de pedra pizarrosa, a qual parés que aínda hai pouco empregaban os rapaces en Cedeira e mais en Ortigueira, anque semella qu'istas eran de carabuñas de pexegos ou pavías.

O Sr. Castillo publica deseños da planta, un ladrillo e un conicelo da vella eirexa de Bóveda, e unha foto dos arranques das voutas.

1.º de Diciembre, 1927.

Sumario: *Un incunable compostelano*, por Armando Cotarelo.—*El Convento de Santo Domingo en Santiago en la Guerra de la Independencia*, por Fr. Aureliano Pardo.—*Apuntes sobre una fábrica de lienzos funda-*

da eu Ribadeo por Carlos III, por F. Lanza.—*Las pinturas murales de San Martín de Mondoñedo*, por R. Salgado Toimil.—*Puentedume y su comarca*, por A. Couceiro Freijomil.—*Obras recibidas para la Biblioteca de la Academia*.

O Sr. Cotarelo da novas d'unha folia imprimada en Santiago por Gonzalo de la Passera (un dos impresores do Misal de Monterrey) contendo unha lista das reliquias da Eirexa Compostelán e das indulxencias que lle foron concedidas.

O Sr. Salgado Toimil fala das pinturas descubertas baixo do cal en S. Martiño de Mondoñedo, que son, ademais de varios motivos ornamentais e simbólicos, unha escea de pastores, outra dos desposorios de San Zacarías e Santa Isabel, un manebro levado dos pelos por un anxo, que o autor indica do século XVII; unha Sta. Bárbara do XVI, e varias esceas ó fresco (un convite, uns xinetes, outra escea inderteminada) qu'asegura foron atribuídas por varios profesores norteamericanos ó século XIII.

CÉLTIGA, Bós Aires, 25, 10, 1927.

ANTR'OS orixinais: *Cántigas a un amor novo*, de Blanco Amor.—*Del amor y de la muerte*, por Julio Sigüenza.—*Paisaje sinoble*, por Correa Calderón.—*Una punta de Europa*, por Vicente Risco.—*A neña encantada*, por Xosé M. Cabada Vázquez.—*Lembranzas*, por Xesús.

SEARA NOVA, 29 Setembro 1927.

SUMARIO: *Uma copejada de atum*, por M. Teixeira Gomes.—*A Financá contra nación*, por C. R.—*A queda do M'Brige*, por Augusto Casimiro.—*A cuestión do turismo*. *Inconvenientes do turismo*, por Emilio Costa.—*A instrucción pública en Goa*. *Ensayo de un plano de reforma*, por Santana Rodrigues.—*Livros*, por Manuel Mendes.—*Um político patriota*. *Páginas para serem meditadas*, de Oliveira Martins. Capa de Migueis, Ilustrações de Nobre.

A AGUIA, Sumario do número 59
Julho a Setembro de 1927.

PROSA—O Teatro Público em Inglaterra na Época Isabelina—*Luis Cardlin*; O Nativismo Romano—*Agostinho da Silva*; A lingua clásica e a lingua romántica—*Hernani Cidade*; A «Ilha dos Amores» sua situación geográfica—*Luis A. Rodrigues Lobo*; Simão Vaz de Camões no Porto—*Artur de Magalhães Basto*; O Visco dos Druidas—*José Teixeira Rego*; A Batalla de Gzozel—*Santos Junior*; Bailado—*Manuel Mendes*; Verso—

Caminho—*Luis Guedes de Oliveira*; Arte—*Estudo*—*Joaquim Lopes*.

O Sr. Teixeira Rego sostén unha teoría estrevida en col do *Visco dos Druidas*. Asegún il, o costume d'oferecer no sacrificio o epíloon das vítimas viría da imitanza do epíloon co *ectoplasma* atal como se manifesta nas materializacións chamadas espiritistas, o que polen causar unha confusión d'entramos na mente dos primitivos, e por iso a ofrenda do epíloon serviría pra estabrecel-a comunicación co outro mundo. Do mesmo xeito, empregábase o sangue, e o visco, que com'o sangue tiña a virtude d'abrir todas as portas, era, pol-a sua textura epíloica, un substitutivo do sangue e do epíloon, ó qual axuda a imitanza da verba *viscum* (visgo) coa verba *viscus*, singular de viscera.

TAULA de Lletres valencianas
Valencia, núms. 1 e 2, Octubre
e Noviembre, 1927.

TEMOS recibido os dous primeiros números d'esta revista que se principiou a publicar en Valencia baixo a dirección do distinto literato Enric Navarro-Borrás.

Como di no seu primeiro número, o seu intento é «descobrir-l-a receita felix que sánde ou ó menos alivie, esta indiferenza que plasm'a o «tanto me ten» típico do noso carraute e que arrestora cando todo mundo rebule n-un desexo de superación, de reafirmanza racial e de refinamentos espirituais, é, mais que nunca, a nosa *posse nefasta*».

Habío abondal-a intención que traí, pra que NÓS acollera esta revista cos brazos abertos; mais non é somentes a intención, senón tamén os feitos os que son merecetes do mellor acolllimento. *Taula* amóstranos un movemento literario en lingua valenciana, cheo d'intrés e d'esperanzas, que de boa gana daríamos a cohecer en xunto, e agardamos chegalo a facer logo. Damos eiqüi ó sumario:

N.º 1—*Salutació i convit*—F. Caballero, *Panorama del libre valenciá*.—Eduard L. Chavarrí, *Impresions del camí*.—M. Thous Llorens, *El primer comentari al voltant de... Elena Arceidiano*.—Carles Salvador, *Poemas*—Ernest M. Ferrando, *El desig de la Superioria*—Joan Valero, *El teatro en Valencia*.—E. Navarro-Borrás, *Poetas d'avanguardia, Mexic*.—B. Ortu Benedito, *Octubre evocador*.—*Notes*.

N.º 2—*Agraiment*.—Pasqual Asius, *El centenar de Frederic Mistral*.—E. Navarro Borrás, *Teatre d'avanguardia, Italia*.—A Sendin Galiana, *Miracle del bourmirer*.—F. Caballero i Muñoz, *Por*.—J. Verduguer, *Poemes*.—F. Paula Ramirez, *Mal de d'ansea*.—

E. Durán Tortajada; *Glossari ciutadà*.—A. Martín e outros, *Humorisme valencià*.—*Noticiari bibliografic*.—Notes. Iste número recolle de NOS a nota en col da festa do libro en Barcelona.

BIBLOS, Coimbra, Agosto, Sbro. e Obro. 1927.

SUMARIO: Amadeu Ferraz de Carvalho, *Da actual feição da antropometria portuguesa*.—Dr. M. Gonçalves Crejeira, *A noite de 10 séculos*.—Dr. J. da Providencia Costa, *O trocadiño em Camões e a sua interpretação por G. Storck*.—Manuel Lopes de Almeida, *Trabalhos de alunos*.—Ernesto Donato. — «Os reservados» da Biblioteca da Universidade de Coimbra.—Varia: «Biblos» no Brasil, *Visitas ilustres*, *Curso de Férias*.—*Revista de Revistas*.

O Sr. Ferraz de Carvalho propón un inquérito onomástico, e adianta curiosas consideracións en col dos nomes de persoas en Portugal. Primeiro fala da variación histórica dos nomes (xermánicos na outa. Edade Meia, misturados con algús latinos d'orixe eclesiástica; depois os de Santos). Depois dos nomes d'agora: os mais nomes de Santos, escravos na aldeia e nas clases humildes; algús clásicos (Apolo, Aristóteles) ou de grandes homes (Marat, Franklin) na burguesia republicana; algús arcaicos (Aires, Brites) na nobreza; nomes das advocacións da Virxe (María do Carmo, María da Couceição) ou compostos (María Amelia, María Antonia). Logo dos apelidos pasando en revista os patronímicos; un d'orixe árabe: *Viegas ou Venegas (de Ben Egas)*; nome do pai; nomes de parentesco (Sobrinho, Neto); nomes de terras, cidades, accidentes xeográficos, de propiedade; nomes de devoción (João de Deus, Manuel dos Santos); de pro-

fesíoi; de qualidades ou alcumes; de feitos históricos; e os estranxeiros, os quales van expostos pola orde da súa abundancia en Portugal, faguendo de camiño curiosas consideracións moi aproveitábeles pra calquera estudo d'esta clás antre nós.

NAÇÃO PORTUGUESA
Serie IV, n.º 6.

SUMARIO: *A Expressão literaria*, por Alexandre de Albuquerque. — *A doutrina católica da resistencia á opressão*, por Marcello Caetano. — *Portugal y Felipe II*, por Juan Beneyto Pérez. — *Da necessidade de se reformar a Gramática e dos moldes em que uma tal reforma deveria ser basada*, por Rodrigo de Sá Nogueira. — *Angola e a expansão portuguesa*, por José Augusto Vaz Pinto. — *Das ideias, das almas e dos factos*.

Vese que non tarda o día en que se chegue — en certos seitores, crar'está — á glorificación de Felipe II en Portugal...!

N.º 7 da mesma Serie.

Sumario: *O Brasil e o hispanismo*, por Antonio Sardinha. — *O municipalismo e a ditadura*, por F. B. — *Nacionalismo e catolicismo—Conceito da tradición*, por Manuel Muias. — *O estado de necesidade em dereito penal—Doutrina, legislação e jurisprudencia*, por Marcelo Caetano. — *O título de uma infanta na charola da Sé*, por J. Mendes da Cunha Saraiva. — *Da esencia e dos límites do nacionalismo português*, por José Augusto Vaz Pinto. — *Das Ideias, das almas e dos factos*. — *Na Feira das Letras*.

En calquera lado, o medo ó pecado-Mau rras...!

Imp. NÓS, Real, 36-1.º, A CRUÑA

Use o novo cristal PUNTAL, fabricación de Zeis,
e escrusiva da

CASA DE LOS LENTES

Plaza Mayor, 18.

OURENSE.

Pida a NÓS

Real, 36-1.º

A CRUÑA

Historia Sintética de Galicia

por Ramón Villar Ponte 5 pesetas.

Dibuxos en Linoleum

por Xaime Prada 2'50.

Estebo

novela por Xosé Lestá Meis 3'50.

A Rosa de Cen Follas

poesías por Cabanillas 2'50.

**Margarida a da sorriso
d'aurora**

conto por Evaristo Correa Calderón 0'50.

A tola de Sobrán

comedia n'un acto por F. Porto Rey 0'80.

AXIÑA APARECERÁN

Pelerinaxes

por Ramón Otero Pedrayo.

Obras teatraes

por Antón Villar Ponte, Xavier Prado (Lameiro), López Abente, Suárez Picallo e outros.

A escadeira de Xacob

novela por Eduardo Blanco Amor.

O Mariscal

2.ª edición, por Ramón Cabanillas e Antón Villar Ponte.

FOTOGRAFADO

Si ten intrés en que os seus fotografados sexan os mais perfeitos posibles, convenlle envialos aos

Talleres de fotografado

ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547

MADRID

Este nome xa é por si unha garantía, pois son os talleres mais modernos e orgaizados para realizar na sua maisima perfeición toda crás de fotografados en cinc, cobre; tricomias, cuatromias, etc.,

O seu servico e extra-rápido.

As suas obras son perfeitissimas.

Suscribase a

“A NOSA TERRA”

Idearium das Irmandades da Fala
e á

NÓS

Boletín mensual da Cultura Galega

SANATORIO QUIRURGICO

DIREITORES

Manuel Peña Rey

José Mosquera Blanco

Ginecologia e Partos

Cirurgia geral

Especialista na gorxa, nariz e ouvidos

Situado frente á Alameda do Cruceiro, ten toda-las condicións precisas.—Practicase toda crás d'operaciós.—Dotado de todol-os adiantos que pide a actual Cirurgia.—Modernas instalacións de RAYOS X pra diagnóstico e RADIOTERAPIA superficial e fonda con voltaxe de 250.000 voltios.—Aparello de Diatermia pra tratamento de Aue-xites, procesos inflamatórios, reumatismo, etcétera.

Lámpara de cuarzo pra sol d'altitude e ultra-violeta pra tratamento d'escrofulosis, ra-quitismo, alopecias, eczemas, etcétera.

Admitense embarazadas, e cóntase con material esterelizado pra fora da cidade en casos d'urxencia.—Poden colaborar en todol-os compañeiros, previo consentemento dos direitores.

BODEGAS GAL EGAS, PEARES E OURENSE

Vinos finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE

LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macia e Valeiras, Apartado 18-Ourense

Droguería e Farmacia

LUIS FÁBREGA

Progreso, esquina a Luís Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros **RAFÍUM**

De mais dura qu'ós de pruma e limpan millor. Véndese en todol-os estableci-mentos do ramo

Andrés Perille-OURENSE

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA

e FARMACIA

Pereira, 19

Teléfono 28

OURENSE

A hixiene nos nenos

é a garantía da súa saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o "Jabón Sales de la Toja", único que ás súas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e perfume d'un xabón de tocador.

Contribuie ó perfecto desenvolro das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitismo.

**JABÓN
LA TOJA**
UNICO EN EL MUNDO

HARTCOZ

O Xabón da Toxa
ademais de ser o mellor é un
producto galego que nos
honra no mundo enteiro

Augas bicarbonatado-sódicas de
MONDARIZ

FONTES DE GÁNDARA e TRONCOSO

Propiedade dos FILLOS de PEINADOR

MONDARIZ—BALNEARIO está situado a 35 kilómetros de Vigo e a 20
das estacións de Porriño e Salvatierra de Miño
O Hotel do Estabrecimento está aberto do 1.º de Mayo a 31 de Outubro